

ĒTIKA

Vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmeta programmas paraugs

Atbildīgā par izdevumu Spodra Austruma

ISEC redakcija

Satura rādītājs

Ievads.....	2
Mācību priekšmeta mērķis un uzdevumi.....	3
Mācību saturs.....	4
Mācību satura apguves secība un apguvei paredzētais laiks	6
Mācību sasniegumu vērtēšanas formas un metodiskie paņēmieni	13
Mācību satura apguvei izmantojamo mācību līdzekļu un metožu uzskaitījums	15
Mācību līdzekļi.....	15
Mācību metodes.....	16

Ievads

Izglītības satura un eksaminācijas centra izstrādātais Vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmeta “Ētika” programmas paraugs (turpmāk – programma) veidots atbilstoši Latvijas Republikas Vispārējās izglītības likumam un Ministru kabineta 2008. gada 2. septembra noteikumu Nr. 715 “Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmetu standartiem” 21. pielikumam “Ētika. Vispārējās vidējās izglītības mācību priekšmeta standarts”.

Programma ir vispārējās vidējās izglītības programmas sastāvdaļa, kuru veido mācību priekšmeta mērķis un uzdevumi, mācību saturs, mācību satura apguves secība un apguvei paredzētais laiks, mācību sasniegumu vērtēšanas formas un metodiskie paņēmieni, mācību satura apguvei izmantojamo mācību līdzekļu un metožu uzskaitījums.

Piedāvātajai programmai ir ieteikuma raksturs. Pedagoģs var tematiskajā plānojumā konkretizēt un papildināt šīs programmas mācību saturu, tā apguves secību, mācību sasniegumu metodiskos paņēmienus, mācību līdzekļu un metožu uzskaitījumu. Pedagoģam ir tiesības veidot arī savu mācību priekšmeta programmu.

“Ētika” kā praktiskās filozofijas sastāvdaļa ir uz izglītojamā tikumisko izaugsmi mērķtiecīgi orientēts vispārīzglītojošs mācību priekšmets, kas paplašina un padziļina pamatizglītības mācību priekšmetos “Sociālās zinības” un “Literatūra” iesākto vērtībīzglītību. Ētikas būtība atklājas vērtību izvēlē, ētikas principos, normās un prasmē tos lietot reālās dzīves situācijās. Nozīmīgākais programmas uzdevums ir panākt, lai ētiskās vērtības, ētiski apsvērumi, principi un tikumisks dzīvesveids kļūtu par cilvēka iekšēju nepieciešamību.

Mācību priekšmets “Ētika” veicina izglītojamā prasmi izdarīt apzinātu tikumisku izvēli, saskaņojot ideālus ar reālās dzīves iespējām, veidojot saskarsmi ar dabu un vidi, risinot sociālās problēmas (ekonomiskās, politiskās, tiesiskās, darba un ģimenes attiecības), veidojot attieksmi pret kultūru, estētiskajām vērtībām un reliģiju.

Šī mācību priekšmeta apguve sekmē vidusskolas absolventu iekļaušanos pasaules un Eiropas Savienības aktuālo problēmu izpratnē, veicinot Eiropas Savienības Lisabonas stratēģijā uzsvērto ekonomiskās izaugsmes, sociālās kohēzijas un vides problēmu risināšanu.

Ētikas mācīšanā nozīmīga loma ir pedagoga personībai, autoritātei, cieņai un uzticības pilnām savstarpējām attiecībām ar izglītojamajiem, kā arī empātijai un tolerancei, kas apvienotas ar pedagoģisko un psiholoģisko meistarību.

Mācību priekšmeta mērķis un uzdevumi

Mācību priekšmeta mērķis

Sekmēt tikumiska un rīcībspējīga cilvēka pilnveidi, kas spētu atbildīgi veidot savu dzīvi un attiecības sabiedrībā, cienot ētiskās vērtības un īstenojot ētiskos principus.

Mācību priekšmeta uzdevumi

Veicināt brīva un atbildīga cilvēka pilnveidi, cienot ētiskās vērtības un principus.

Attīstīt izpratni par ētiku kā cilvēka brīvas izvēles un atbildības veidotāju.

Reflektēt par dzīves stilu izvēli un ētikas problēmu risināšanas pieredzi un veidiem.

Attīstīt izpratni par dažādu sabiedrības jomu un parādību saistību ar morāli un tikumību.

Attīstīt spēju rīkoties saskaņā ar morāles principiem.

Attīstīt prasmi radoši, kritiski un patstāvīgi domāt, veicināt toleranci un izpratni par sabiedrības daudzveidību.

Mācību saturs

Mācību satura komponents	Mācību priekšmeta obligātais saturs	10.–12. klase
Indivīds un sabiedrība	Tikumi, ētiskās vērtības, principi un normas	Tikumu, ētisko vērtību specifika, principu un normu izpausmes dažādās situācijās. Ētikas kritēriju vēsturiskā izveidošanās. Ētikas, morāles un tikumības jēdzieni. Ētika dažādos laikmetos un kultūrvidēs.
	Tikumiskā izvēle	Sociālās un morālās normas. Morālā izvēle. Brīvība un atbildība. Tikumiskie konflikti un to risināšana. Tolerance un cieņa. Tolerances un atbildības loma un iespējas ilgtspējīgas sabiedrības veidošanā.
	Tikumiskā rīcība un dzīves ētiskie stili	Tikumība kā patības būtiska raksturotāja un veidotāja. Ārējā un iekšējā morālā kontrole. Sabiedrības tikumiskās attīstības perspektīvas.
Sabiedrības, valsts un vara	Morāle un sabiedrība	Morāles nozīme sociālajās attiecībās. Vara, vardarbība, nevardarbība. Laulības un ģimenes ētiskie aspekti. Informācijas sabiedrības un patērniecības ētiskie aspekti.

Mācību satura komponents	Mācību priekšmeta obligātais saturs	10.–12. klase
Kultūrvide laikā un telpā	Morālās problēmas mūsdienu pasaulē	<p>Ētiski akceptējama attieksme pret vidi.</p> <p>Ekoētika.</p> <p>Bioētika. Biotehnoloģijas.</p> <p>Mūsdienu sabiedrības ētiskās dilemmas.</p>
Darbība	Analītiski vērtējošā un radošā darbība	<p>Mūsdienu ētisko dilemmu vērtēšana un analizēšana.</p> <p>Ētikas teorijas saistīšana ar praksi.</p> <p>Kultūras vērtību apzināšana un atbildīga iesaistīšanās kultūras vērtību kopšanā.</p> <p>Videi kaitīgu darbību nošķiršana un motivācijas izkopšana šādu darbību novēršanai.</p> <p>Dažādu sabiedrības slāņu un grupu izpratnes veicināšana un iekļaušana sabiedrībā.</p> <p>Tolerances un jēgas nozīmes apzināšana.</p> <p>Kritiska izvērtēšana un radoša rīcība dažādās dzīves situācijās, kas pamatojas uz tikumisko izvēli.</p>

Mācību satura apguves secība un apguvei paredzētais laiks

Sasniedzamais rezultāts mācību satura apguves laikā, kas raksturo izglītojamo attieksmes, norādīts slīprakstā.

1. Tikumi, ētiskās vērtības, principi, un normas (20% no kopējā mācību stundu skaita)

- 1.1. tikumu, ētisko vērtību, principu specifika;
- 1.2. ētikas kritēriju vēsturiskā izveidošanās;
- 1.3. ētikas, morāles un tikumības jēdzieni;
- 1.4. ētika dažādos laikmetos un kultūrvidēs.

Sasniedzamais rezultāts

Zināšanas un izpratne	Darbība
<p>Zina, kas ir tikumiskas vērtības un principi.</p> <p>Zina vērtību, principu nozīmi savas identitātes tapšanā.</p> <p>Apzināti veido personīgo vērtību sistēmu.</p> <p>Identificē vērtības, savu vērtību izvēli.</p> <p>Prot saskatīt morālo vērtību, principu un normu izpausmes dažādās dzīves situācijās, vēsturē un kultūrā.</p>	<p>Spēj identificēt savas vērtības ar konkrētu vērtību sistēmu, argumentēti pamatot savu vērtību izvēli un atklāt to attiecības ar citām vērtību sistēmām.</p> <p>Izvērtē savu vērtību izvēli, pats prot noteikt kritērijus un principus, pēc kuriem izvērtēt un saskatīt saistību ar morālajām normām.</p> <p>Prot argumentēti pastāstīt par savu morālo normu un principu izvēles motivāciju.</p> <p>Prot analizēt sabiedrībai aktuālas problēmas no morāles pozīcijām.</p> <p>Izprot un prot lietot jēdzienus: labais, ļaunais, sirdsapziņa, atbildība, cieņa, gods, godīgs, dzīves jēga.</p>

Ieteicamā literatūra

- Augškalne, I. *Antoloģija ētikā*. – Rīga: RaKa, 2001.
- Fromms, Ē. *Mīlestības māksla*. – Rīga: Jumava, 1994.
- Kalme, L., Milts, A., Miezīte, A., Mūrnieks, A., Sīka, Ē. *Ētika vidusskolai*. – Rīga: RaKa, 2001.
- Klīve, V. V. *Rīcības ceļos*. – Rīga: Zinātne, 1998.
- Lasmane, S., Milts, A., Rubenis, A. *Ētika*. – Rīga: Zvaigzne ABC, 1992.

Milts, A. *Ētika. Kas ir ētika: lekcijas kurss.* – Rīga: Zvaigzne ABC, 1999.
Rietumeiropas morāles filozofija. / Sak. S. Lasmane. – Rīga: LU, 2006.

2. Tikumiskā izvēle (12% no kopējā mācību stundu skaita)

- 2.1. sociālās un morālās normas;
- 2.2. morālā izvēle;
- 2.3. morālie konflikti un to risināšana;
- 2.4. tolerances un atbildības loma ilgtspējīgas sabiedrības veidošanā.

Sasniedzamais rezultāts

Zināšanas un izpratne	Darbība
<p>Apzinās brīvības un atbildības saistību.</p> <p>Izprot dzīvību, dzīvā vērtību un prot cienīt to.</p> <p>Izprot savas patības un ķermeņa vērtību, prot izdarīt saprātīgu izvēli, rēķinoties ar šo vērtību.</p> <p>Apzinās savu atbildību par pagātnes vērtībām.</p> <p>Apzinās, ka ne vienmēr var izvairīties no vērtību konfliktiem un morālajām dilemmām.</p> <p><i>Apzinās tolerances nozīmību sabiedrībā, veido savu attieksmi pret toleranci.</i></p>	<p>Prot pamatot savu morālo izvēli.</p> <p>Prot analizēt un mācās risināt tikumiskos konfliktus.</p> <p>Spēj reflektēt par tolerances līmeni sabiedrībā un savu attieksmi pret to.</p> <p>Spēj rast tikumisku risinājumu konfliktu gadījumā. Prot pamatot savu morālo izvēli.</p> <p>Prot lietot un izvērtēt jēdzienus: morālā izvēle, dzīvība, motīvs, motivācija, morālā pozīcija, morālās dilemmas.</p> <p><i>Ciena citu izdarītās izvēles.</i></p>

Ieteicamā literatūra

Augškalne, I. *Antoloģija ētikā.* – Rīga: RaKa, 2001.
 Kalme, L., Milts, A., Miezīte, A., Mūrnieks, A., Sīka, Ē. *Ētika vidusskolai.* – Rīga: RaKa, 2001.
 Klīve, V. V. *Rīcības ceļos.* – Rīga: Zinātne, 1998.
 Mills, Dž. S. *Par brīvību.* – Rīga: Tapals, 2007.
Rietumeiropas morāles filozofija. / Sak. S. Lasmane. – Rīga: LU, 2006.
 Rubenis, A. *Ētika XX gadsimtā. Praktiskā ētika.* – Rīga: Zvaigzne ABC, 1996.

3. Tikumiskā rīcība un dzīves ētiskie stili (18% no kopējā mācību stundu skaita)

- 3.1. tikumība kā patības būtisks raksturotājs;
- 3.2. ārējā un iekšējā morālā kontrole;
- 3.3. sabiedrības tikumiskās attīstības perspektīvas;
- 3.4. jauniešu subkultūras kā dzīves stils un to tikumiskie aspekti.

Sasniedzamais rezultāts

Zināšanas un izpratne	Darbība
<p>Izprot, kas ir dzīves ētiskais stils.</p> <p>Zina sava dzīves stila veidošanas mehānismus.</p> <p>Izprot savas patības veidošanas nepieciešamību.</p> <p>Vērtē cilvēciskās kvalitātes no dzīves ētisko stilu aspektiem.</p> <p>Izprot tikumisko pilnveidi kā personības iekšēju nepieciešamību.</p> <p>Izprot jauniešu subkultūras kā dzīves stilu un spēj vērtēt subkultūras ētiskos aspektus.</p> <p><i>Izprot savas patības veidošanās nepieciešamību.</i></p> <p><i>Attīsta sevī pozitīvu attieksmi pret pagātnes vērtībām un iecietību pret citādību.</i></p> <p><i>Apzinās atbildību par savas tautas, Eiropas un pasaules kultūru.</i></p>	<p>Prot saistīt savu ētisko stilu ar izvēlēto profesiju vai biznesu.</p> <p>Spēj analizēt un izvērtēt dažādus uzvedības modeļus un lietot tos atbilstoši konkrētām situācijām no morāles viedokļa.</p> <p>Prot komunicēt vērtību konflikta situācijā.</p> <p>Pilnveido pašdisciplīnas un pašaudzināšanas iemaņas un veido atbildīgu attieksmi pret darbu, dabu, kultūru un vēsturi.</p> <p>Pēta morāles aspektus savas tautas, Eiropas un pasaules vēsturē, dažādu cilvēku dzīvesstāstos un savā personiskajā pieredzē.</p> <p>Analizē un vērtē ētiskas rīcības ietekmi uz vēstures gaitu.</p> <p>Prot lietot jēdzienus: tolerance, patība, gribas brīvība, eidemonisms, hedonisms, utilitārisms, saprātīgais egoisms.</p>

Ieteicamā literatūra

- Aristotelis. *Nikomaha ētika*. – Rīga: Zvaigzne, 1985.
- Antoloģija politikā un tiesībās*. – Rīga: RaKa, 2004.
- Augškalne, I. *Antoloģija ētikā*. – Rīga: RaKa, 2001.
- Dāle, P. *Vērojumi un pārdomas*. – Rīga: Uguns, 1994.
- Fuko, M. *Patiesība. Vara. Patība*. – Rīga: Spektrs, 1995.
- Jurevičs, P. *Kultūras sejas. Esejas*. – Upsala: Daugava, 1960.

Kalme, L., Milts, A., Miezīte, A., Mūrnieks, A., Sīka, Ē. *Ētika vidusskolai*. – Rīga: RaKa, 2001.
 Lasmane, S. *Rietumeiropas ētika no Sokrāta līdz postmodernismam*. – Rīga: Zvaigzne ABC, 1998.
Rietumeiropas morāles filozofija. / Sak. S. Lasmane. – Rīga: LU, 2006.

4. Morāle un sabiedrība (20% no kopējā mācību stundu skaita)

- 4.1. vara, vardarbība, nevardarbība;
- 4.2. pretošanās, nepakļaušanās;
- 4.3. morāles nozīme sociālajās attiecībās;
- 4.4. laulības un ģimenes ētiskie aspekti;
- 4.5. informācijas sabiedrības un patērniecības ētiskie aspekti.

Sasniedzamais rezultāts

Zināšanas un izpratne	Darbība
<p>Guvis izpratni par atšķirību starp varu un vardarbību.</p> <p>Izprot varas, vardarbības un nevardarbības izpausmes saskarsmē mūsdienu pasaulē un vēsturē.</p> <p>Izprot vardarbības izpausmes pašam pret sevi (piemēram, bulīmija, anoreksija, vainas un baiļu sajūta, pārspīlēta uztraukšanās par citu viedokli, nekritiska sevis pakļaušana ārējām prasībām).</p> <p>Izprot nepieciešamību saskaņot individuālās vēlmes ar citu vajadzībām un vēlmēm.</p> <p>Izprot mīlestības, laulības, draudzības, seksuālo attiecību tikumiskos pamatus.</p> <p>Izprot agresivitātes un brutalitātes cēloņus ģimenē.</p> <p>Saskata saistību starp brīvu izvēli un atbildību, min piemērus.</p> <p>Zina un izprot ētiskās problēmas informācijas sabiedrībā un komunikācijā.</p> <p><i>Apzinās morāles nozīmi sociālajās attiecībās.</i></p>	<p>Prot atpazīt dažādas garīgas un fiziskas vardarbības formas.</p> <p>Prot analizēt varas, vardarbības un nevardarbības piemērus vēsturē un sadzīvē un pēc izvērtēšanas prot tos attiecināt savas patības pilnveidei.</p> <p>Izprot pretošanās/nepretošanās morālo vērtību, prot saistīt to ar rīcību.</p> <p>Pēta tolerances problēmas, analizē tolerances robežu nozīmi.</p> <p>Prot diskutēt par mūsdienu laulības un ģimenes problēmām.</p> <p>Prot analizēt un izvērtēt ētiskās dilemmas mūsdienu sabiedrībā.</p> <p>Prot toleranti attiekties pret dažādām sabiedrības grupām, veicinot to iekļaušanu sabiedrībā.</p> <p>Prot izvērtēt atsauksmes interneta portālos un reklāmās, pats lieto ētiskos principus internetā.</p> <p><i>Ciena intelektuālo īpašumu un godprātīgi to izmanto.</i></p> <p><i>Ciena privātīpašumu un privātumu.</i></p>

Zināšanas un izpratne	Darbība
	Prot izmantot argumentācijai jēdzienus: patērniecība, privātums, informācijas un komunikācijas sabiedrība, lojalitāte, mīlestība, laulība, globalizācija.

Ieteicamā literatūra

- Augškalne, I. *Antoloģija ētikā*. – Rīga: RaKa, 2001.
- Berlins, J. *Četras esejas par brīvību*. – Rīga: Sprīdītis, 2000.
- Fromms, Ē. *Mīlestības māksla*. – Rīga: Jumava, 1994.
- Fuko, M. *Uzraudzīt un sodīt*. – Rīga: Omnia mea, 2001.
- Hanovs, D., Mihailovs, I. J., Tēraudkalns, V. *Globalizācija: teorijas un prakses*. – Rīga: [b.i.], 2006.
- Kūle, M. *Eirodzīve: formas, principi, izjūtas*. – Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2006.
- Lasmane, S. *20. gadsimta ētikas pavērsieni*. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2004.
- Lasmane, S. *Rietumeiropas ētika no Sokrāta līdz postmodernismam*. – Rīga: Zvaigzne ABC, 1998.
- Milts, A. *Ētika. Personības un sabiedrības ētika: lekciju kurss*. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2000.
- Milts, A. *Ētika. Saskarsmes ētika: lekciju kurss*. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2004.
- Rietumeiropas morāles filozofija*. / Sak. S. Lasmane. – Rīga: LU, 2006.
- Rubene, M. *No Tagadnes uz tagadni*. – Rīga: Minerva, 1995.
- Rubenis, A. *Ētika XX gadsimtā. Praktiskā ētika*. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2005.
- Vēbers, M. *Politika kā profesija un aicinājums*. – Rīga: Zvaigzne ABC, 1999.

5. Morālās problēmas mūsdienu pasaulē (30% no kopējā mācību stundu skaita)

- 5.1. ētiska attieksme pret vidi un vēsturi;
- 5.2. ekoētika, izpratne par ekoētiku;
- 5.3. bioētika, izpratnes veidošana par bioētiku, biotehnoloģijas;
- 5.4. mūsdienu sabiedrības ētiskās dilemmas.

Sasniedzamais rezultāts

Zināšanas un izpratne	Darbība
<p>Zina, kas ir bioētika un kas ir ekoētika.</p> <p>Izprot bioētikas un ekoētikas nozīmīgākās problēmas, izprot to jēgu.</p> <p>Iepazinis dažādus viedokļus par bioētikas problēmām.</p> <p>Izprot saistību starp bioloģisko un morālo ekoloģiju.</p> <p>Izprot agresivitātes un brutalitātes cēloņus sabiedrībā un virtuālajā telpā.</p> <p>Izprot un nošķir videi kaitīgas darbības.</p>	<p>Prot analizēt un vērtēt mūsdienu sabiedrības un dabas vides ētiskās problēmas.</p> <p>Prot novērtēt ekoloģiski pieļaujamu attieksmi pret dabu un spēj pamatot savu viedokli par dzīvnieku tiesībām, veģetārismu.</p> <p>Reflektē par bioētikas problēmu argumentu daudzveidību.</p> <p>Prot argumentēt savu viedokli par bioētikas problēmām.</p> <p>Prot pamatot un paust savu viedokli un ētisku nostāju par pienākumiem pret apkārtējo vidi, iepriekšējām un nākamajām paaudzēm.</p> <p>Spēj argumentēti izteikties par sava fiziskā ķermeņa un gara vērtību un saistību.</p> <p>Spēj analizēt un pamatot savu viedokli par embriju tiesībām, abortu, cilmes šūnu izmantošanu medicīnā, kontracepciju, orgānu transplantāciju, eitanāziju.</p> <p>Spēj argumentēti diskutēt par pienākumu pret nākamajām paaudzēm.</p> <p>Prot novērtēt vēsturiskās un sociālās atmiņas nozīmi cilvēka morāles un patības veidošanā un attīstībā.</p> <p>Prot lietot jēdzienus: ekoētika, bioētika, biotehnoloģijas, embriju tiesības, eitanāzija, morālā ekoloģija.</p>

Ieteicamā literatūra

- Augškalne, I. *Antoloģija ētikā*. – Rīga: RaKa, 2001.
- Buceniece, E. *Saprāts nav ilūzija (Rietumu filozofija modernisma situācijā)*. – Rīga: Pētergailis, 1999.
- Fuko, M. *Seksualitātes vēsture: pašrūpe*. 3. daļa. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2003.
- Fuko, M. *Seksualitātes vēsture: baudas lietojums*. 2. daļa. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2002.
- Fuko, M. *Seksualitātes vēsture: zinātgrība*. 1. daļa. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2000.
- Kalme, L., Milts, A., Miezīte, A., Mūrnieks, A., Sīka, Ē. *Ētika vidusskolai*. – Rīga: RaKa, 2001.
- Kūle, M. *Eirodzīve: formas, principi, izjūtas*. – Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2006.
- Ķikuts, G., Mežinska, S., Sīle, E. u. c. *Biomedicīnas ētika: teorija un prakse*. – Rīga: RSU, 2006.
- Lasmane, S. *XX gadsimta ētikas pavērsieni*. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2004.
- Lasmane, S. *Rietumeiropas ētika no Sokrāta līdz postmodernismam*. – Rīga: Zvaigzne ABC, 1998.
- Milts, A. *Ētika. Personības un sabiedrības ētika: lekciju kurss*. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2000.
- Mūsdienu feministiskās teorijas antoloģija*. – Rīga: Jumava, 2001.
- Rietumeiropas morāles filozofija*. / Sak. S. Lasmane. – Rīga: LU, 2006.
- Rubenis, A. *Ētika XX gadsimtā. Praktiskā ētika*. – Rīga: Zvaigzne ABC, 2003.
- Šmids, V. *Dzīves māksla – izaicinājums tagadnei*. – Rīga: Zvaigzne ABC, 1996.
- Zimmels, G. *Nauda modernajā kultūrā*. // *LU Zinātniskie Raksti*. – Rīga: LU, 2000. – Nr. 629.

Mācību sasniegumu vērtēšanas formas un metodiskie paņēmieni

Istenojot programmu, attiecībā uz vērtēšanu jāievēro Ministru kabineta noteikumos par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu noteiktie izglītojamo iegūtās vispārējās vidējās izglītības vērtēšanas pamatprincipi un kārtība.

Vērtēšanas organizētājs un vērtētājs:

- atbilstoši vērtēšanas mērķim izmanto diagnosticējošo, formatīvo un summatīvo vērtēšanu;
- izvēlas piemērotāko vērtēšanas vietu mācību procesā (ievadvērtēšana, kārtējā vērtēšana un nobeiguma vērtēšana);
- izmanto daudzveidīgas vērtēšanas formas un metodiskos paņēmienus;
- izvēlas vērtēšanas saturu atbilstoši mācību priekšmetā noteiktajam izglītojamā sasniedzamajam rezultātam;
- nosaka vērtēšanas kritērijus un izmanto pārbaudes darba mērķim atbilstošu vērtējuma atspoguļošanas veidu.

	Diagnosticējošā vērtēšana	Formatīvā vērtēšana	Summatīvā vērtēšana
Vērtēšanas uzdevumi	Noteikt izglītojamā iepriekš apgūtās zināšanas, prasmes un attieksmes mācību procesa plānošanai un uzlabošanai – turpmāko mācību mērķu precizēšanai, mācību uzdevumu izvēlei, satura sakārtošanai.	Dot iespēju izglītojamajam noteikt mācību sasniegumus attiecībā pret būtiskākajiem programmā formulētajiem sasniedzamajiem rezultātiem, lai tos uzlabotu. Veicināt izglītojamā atbildību un motivāciju, iesaistot viņus vērtēšanas procesā. Veicināt mācību procesa uzlabošanu.	Noteikt izglītojamā mācību sasniegumus, lai konstatētu apgūtās zināšanas, prasmes un attieksmes vērtējuma izlikšanai. Summatīvās vērtēšanas rezultātus var izmantot arī formatīviem mērķiem (informācijai par mācību mērķu un uzdevumu sasniegšanu, mācību procesā izmantoto metožu izvērtēšanai, lēmuma pieņemšanai par turpmāko darbu).
Vieta mācību procesā (norises laiks), biežums	Ievadvērtēšanu ieteicams veikt mācību kursa, mācību gada vai temata sākumā.	Kārtējo vērtēšanu veic mācību procesa laikā. Pedagogs to organizē pēc nepieciešamības.	Nobeiguma vērtēšanu veic katra temata noslēgumā, nepieciešamības gadījumā apvienojot nelielus tematus vai apjomīgākos tematus sadalot sīkāk. Var izmantot mācību gada, izglītības pakāpes beigās.

	Diagnosticējošā vērtēšana	Formatīvā vērtēšana	Summatīvā vērtēšana
Vērtēšanas saturs	Saturu veido iepriekšējā mācību procesā apgūtās zināšanas, prasmes, attieksmes, kas būtiski nepieciešamas turpmākā mācību satura apgūvē.	Saturu veido būtiskākie izglītojamajam sasniedzamie rezultāti (zināšanas, prasmes, attieksmes) temata apgūves laikā.	Saturu veido izglītojamajam sasniedzamie rezultāti (zināšanas, prasmes, attieksmes) temata nobeigumā. Izglītojamajam iespējams savus mācību sasniegumus demonstrēt dažādos izziņas līmeņos.
Vērtēšanas formas	Izmantojamas daudzveidīgas vērtēšanas formas: mutvārdu, rakstiskas, praktisku prasmju, kombinētas; individuāla vai kolektīva snieguma; vērtēt iespējams gan ar objektīvi, gan subjektīvi vērtējamiem uzdevumiem.		
Vērtēšanas metodiskie paņēmieni	Novērošana, saruna, aptauja, tests u. tml.	Mācību rezultātu pārbaudīšanai galvenokārt izmanto tādas pašas metodes un paņēmienus kā mācību procesā. Novērošana, saruna, aptauja, darbs ar tekstu, demonstrējums, vizualizēšana, eseja, referāts, diskusija, mājas darbs u. tml.	Rakstveida, mutvārdu vai kombinēts pārbaudes darbs, pētniecisks darbs, individuāls vai grupas projekts u. tml.
Vērtētājs	Pedagogs/izglītojamais atbilstoši izstrādātajiem vērtēšanas kritērijiem.	Pedagogs/izglītojamais atbilstoši izstrādātajiem vērtēšanas kritērijiem.	Pedagogs atbilstoši izstrādātajiem vērtēšanas kritērijiem.
Vērtēšanas kritēriji, to izveide	Kritēriji nepieciešami vērtējuma objektivitātes nodrošināšanai. Kritērijus izstrādā pedagogs atbilstoši izvēlētajām vērtēšanas formām un metodiskajiem paņēmieniem. Kritēriju izstrādāšanā var iesaistīt izglītojamos, lai pilnveidotu vērtēšanas un pašnovērtēšanas prasmes. Pedagogs iepazīstina izglītojamos ar vērtēšanas kārtību.		
Vērtējuma atspoguļošana	Vērtējums aprakstošs.	Vērtējums aprakstošs vai ieskaitīts/neieskaitīts.	Pedagogs vērtē 10 ballu skalā un to dokumentē.

Mācību satura apguvei izmantojamo mācību līdzekļu un metožu uzskaitījums

Mācību līdzekļi

1. Mācību literatūra

- 1.1. Izglītības un zinātnes ministrijas apstiprinātā mācību literatūra mācību priekšmetā “Ētika” (publicēta internetā ISEC mājaslapas sadaļā “Mācību literatūra”). Mācību literatūras sarakstā minēts neliels grāmatu skaits, tāpēc katras tēmas apguvei norādīta ieteicamā literatūra;
- 1.2. papildu literatūra: izglītojamajiem vai pedagogiem domātā mācību vai metodiskā literatūra, kuru nav apstiprinājusi Izglītības un zinātnes ministrija, bet kuru var izmantot kā papildu literatūru atsevišķu standartā noteikto pamatprasību apguvei vai mācību sasniegumu pārbaudei attiecīgajā mācību priekšmetā: antoloģijas, hrestomātijas, izdales materiāli u. tml.;
- 1.3. uzzīņu literatūra: vārdnīcas, enciklopēdijas u. tml. izdevumi;
- 1.4. periodiskie izdevumi;
- 1.5. interneta resursi.

2. Uzskates un tehniskie līdzekļi, iekārtas

- 2.1. uzskates līdzekļi: tabulas, plakāti, mākslas darbu reprodukcijas, attēli, audiovizuālie mācību līdzekļi u. tml.;
- 2.2. tehniskie līdzekļi un iekārtas: magnētiskā tāfele, dators ar interneta pieslēgumu, projektors, atskaņotājs, magnetofons, televizors, kodoskopis u. tml.

Mācību metodes

Nosauktajām mācību metodēm ir ieteikuma raksturs. Metožu izvēli nosaka mācību satura apguves mērķis un uzdevumi. Svarīga ir izvēlēto metožu daudzveidība, kas padara mācību procesu interesantāku gan pedagogiem, gan izglītojamajiem, kuru mācīšanās stili ir atšķirīgi. Programmā galvenā uzmanība veltīta tām metodēm, kuras ir aktuālas vidusskolā.

Metode	Skaidrojums	Piemērs
Argumentētā eseja	Kritiskas un paškritiskas domāšanas attīstīšana, prasme argumentēt, veidot attieksmi pret morāles problēmām.	Tēmas “Sociālā ētika” apgūvē izglītojamajiem var uzdot rakstīt eseju “Vai mūsdienu sabiedrībā tolerancei nepieciešamas robežas”. Esejai ir noteikta struktūra: <ul style="list-style-type: none"> • ievads – jāformulē savs viedoklis par doto tēmu, kuru nevar mainīt argumentācijas gaitā; • iztirzājums, kur tēzi pierāda tieši – izklāstot argumentus – vai netieši – izvirzot antitēzi un pierādot tās aplamumu. Par argumentiem izmantojami fakti no pieredzes, koncepcijas un nostādnes; • noslēgums (kopsavilkums un secinājumi).
Dubultā dienasgrāmata	Prasme analizēt tekstu, izteikt savas pārdomas, veidot dialogu ar tekstu. Nostiprināt izpratni par tikumiskām vērtībām.	Apgūstot tēmu “Ētiskās vērtības, principi, normas”, izglītojamie lasa fragmentu no Ē. Fromma “Mīlestības māksla”. Lapu sadala 2 daļās. Lasot tekstu, lapas vienā daļā izglītojamais ieraksta svarīgāko informāciju, bet lapas otrā daļā – savus komentārus, atziņas, pārdomas, pārdzīvojumus saistībā ar konkrēto tekstu.
Intervija	Saskarsmes prasmju attīstīšana, prasme uz klausīt, tolerantas attieksmes veidošana pret atšķirīgu viedokli. Dažādu viedokļu strukturēšana, apkopošana un salīdzināšana ar savu viedokli.	Apgūstot tēmu “Morālās problēmas mūsdienu pasaulē un nākotnes ētiskās vīzijas”, izglītojamie intervē cits citu par kādu ētisku dilemmu, tad apkopo interviju rezultātus un iepazīstina ar tiem klasesbiedrus.

Metode	Skaidrojums	Piemērs
Piecrinde	Savas attieksmes izteikšana, refleksija. Interpretēšana. Var rakstīt individuāli vai nelielā grupā.	Rakstīšanas noteikumi, apgūstot tēmu "Personības ētiskie stili": 1. rinda: patība (tēma, par kuru raksta, 1 vārds); 2. rinda: dziļa, sarežģīta (2 īpašības vārdi, kas apraksta šo tēmu); 3. rinda: šaubas, domāšana, jūtas (3 vārdos aprakstīta attīstība, darbība par doto tēmu); 4. rinda: savas esības izpratnes meklējumi (frāze no 4 vārdiem, kas izsaka rakstītāja attieksmi pret doto tēmu); 5. rinda: es (viens vārds – dotās tēmas sinonīms, lai atklātu tēmas būtību).
Venna diagramma	Prasme salīdzināt, argumentēti diskutēt, pamatot savu viedokli.	Tēmas "Tikumiskā izvēle" apgūvē salīdzina 2 jēdzienus – "brīvība" un "atbildība". Uz papīra lapas izglītojamais veido savu diagrammu, meklējot jēdzienu kopīgās un atšķirīgās iezīmes. Pēc 10 minūtēm pedagogs var veidot lielu diagrammu uz tāfeles, uzklusot izglītojamo viedokļus, kurus viņi pamato ar argumentiem. Notiek diskusija par šo jēdzienu attiecībām.